

УДК 712.252:94(477.63)

МИНУЛОГЛЯД ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСВОЄННЯ ПРИРОДНОГО ЛАНДШАФТУ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО МІСТА НІКОПОЛЬ

Люткевич І. С.¹, студ.; Подолинний С. І.², ст. виклад.
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
liutkevychilona@gmail.com; podolynnyi.serhii@pdaba.edu.ua

Постановка проблеми. Нікополь, розташований у степовій зоні на правому березі Дніпра, має значуще історичне і географічне положення. Дніпро служив не тільки транспортним шляхом, але й основним джерелом водопостачання і рибальства, а також сприяв торгівлі та сполученню з іншими регіонами. У часи козацтва річкові заплави відігравали ключову роль у захисті міста. Взаємодія з природним середовищем з часом еволюціонувала, але зазнала драматичних змін зі створенням Каховського водосховища на місці Великого Лугу в 1956 році та його подальшим руйнуванням у 2023 році. В контексті цих обставин є потреба ще раз зробити огляд минулого, щоб зрозуміти, що було втрачено у ХХ ст. і що можна відновити, якщо прийняти оптимістичний варіант – відновлення унікального природного комплексу «Великого Лугу». Виявити якісь закономірності зміни відношення людей до природного довкілля і такий історичний досвід, який можна використати зараз. Минулогляд пропонується зробити на основі аналізу фізико-географічних і архітектурно-містобудівних характеристик території та з урахуванням соціально-економічних умов.

Мета дослідження. Виявити основні історичні етапи освоєння території, що розглядається та її характеристики з точки зору взаємодії антропогенних утворень і оточуючого природного комплексу.

Результати дослідження. В Степовий етап (V–IVст. до н. е.) розвиток поселень був тісно пов'язаний із природними циклами – зміною пори року, рівнем води у річці, міграцією тварин. Така взаємодія була важливою частиною розвитку степової культури. Скіфи здійснювали свої культові дії на теренах Великого Лугу та поруч з ним [1]. Степовий період закладає фундамент для розуміння первісної взаємодії людини і природи. Взаємодія з природним ландшафтом в період Київської Русі (VIII–XIII ст.) була зумовлена потребами зростаючого населення та його економічної діяльності. Фортифікаційні лінії стали ключовим елементом у формуванні міського простору та засвідчували активну взаємодію між людською діяльністю та річковим ландшафтом. Розвиток мережі доріг, які з'єднували міські центри з іншими регіонами, зумовив переплетення антропогенних і природних шляхів комунікацій. Антропогенні утворення періоду «Дике поле» (XIII–XVI ст.) були спрямовані на виживання та захист. Люди зводили укріплення та фортеці на стратегічно важливих висотах та природних укріпленнях, таких як річкові меандри та високі береги [1].

Козацькі поселення (XVI–XVIII ст.), відомі своєю самоврядною структурою, зростали біля ключових водних шляхів та природних меж. Оборонні лінії, що включали земляні вали, дерев'яні палісади та кам'яні фортеці, споруджувалися для захисту від чужинців і розбійників, що часто насакаували зі степу. Церкви та монастирі були побудовані на видних місцях, їх розміщення впливало на організацію простору навколо [3]. Інтенсифікація сільського господарства, яка була частиною імперської політики колонізації та освоєння «нових» земель у період XVIII–X ст. – 1920-ті роки, спричинила масштабні зміни у природному середовищі. Будівництво залізниць і розвиток транспортної інфраструктури сприяли швидкому переміщенню ресурсів і товарів, але також втручалися в природні ландшафти, розділяючи та змінюючи їх.

У 1920–1956 рр. для забезпечення потреб промисловості та аграрного сектору водойми регіону були перетворені на зрошувальні системи, що змінило гідрологічний режим та природні водні ресурси. Інтенсивна урбанізація сприяла розширенню міст та селищ.

Створення Каховського водосховища у 1956 році кардинально змінило гідрологічний режим регіону та спричинило негативні екологічні наслідки, зокрема для річкових екосистем та біорізноманіття заплав. Руйнування Каховського водосховища у 2022 році спричинило не лише екологічну катастрофу, але й змусило переглянути відносини людини з природним середовищем. Зусилля науковців та екологів зосереджуються на моніторингу стану екосистем, розробці програм відновлення популяцій тварин і рослин, що постраждали внаслідок катастрофи.

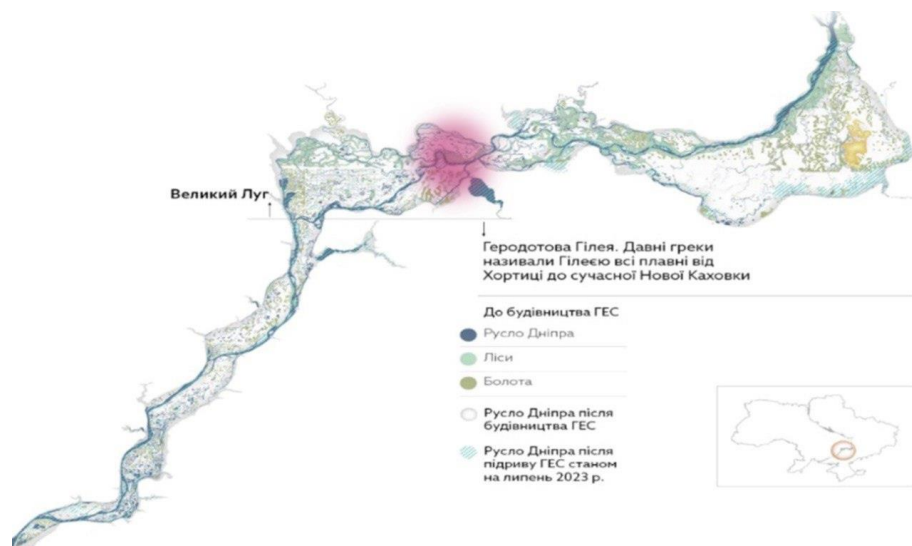

Рис. Місто Нікополь в структурі Великого Лугу (сучасний стан)[2]

Висновки. Аналіз особливостей освоєння природного ландшафту на території сучасного Нікополя показує поступове збільшення антропогенного впливу, від мінімального впливу під час перших шести періодів до значних трансформацій природного ландшафту під час індустріального розвитку. Останні події, пов'язані з Каховським водосховищем, відокремлюють тенденцію вразливості природи перед людською діяльністю та підтверджують необхідність пошуку гармонійного співіснування, де історична важливість «Великого Лугу» і потреби майбутніх поколінь залишаються пріоритетами.

Список використаних джерел

1. Асєєв Ю. С., Вечерський В. В., Годованюк О. М. та ін. Історія української архітектури. За ред. В. І. Тимофійєнка. Київ : Техніка, 2003. 472 с.: іл. С. 457–469.
2. Карта Великого Лугу. Шість Січей, ставка монгольського хана та інші цікаві місця [Електронний ресурс]. URL : <https://texty.org.ua/projects/111574/karta-velykoho-luhu-pyat-sichej-stavka-monholskoho-hana-ta-inshi-cikavi-miscya.html>
3. Харлан О. В. Дерев'яна Покровська церква міста Нікополя: до питання локалізації місцезнаходження та архітектурно-містобудівні особливості. Придніпров'я : історико-краєзнавчі дослідження : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. С. 123–135.